

ИЗПОЛЗВАНЕ НА МИСЛОВНИ КАРТИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО ЛИТЕРАТУРА В VII КЛАС

Радостина В. Чолакова
СУ „Васил Левски“, гр. Ардино

***Резюме:** В статията се разглежда проблемът за подобряване мотивацията на учениците за участие в учебна дейност с цел повишаване на тяхната успеваемост. Поставен е въпросът за интерактивността в учебния процес. Акцентува се върху възможностите, които притежават мисловните карти за повишаване ефективността на обучението в часовете по литература в седми клас. Посочени са предимствата на мисловните карти. Даден е практически алгоритъм за прилагане на мисловни карти в обучението по литература. Представени са мисловни карти, създадени от учител и ученици за и по време на провеждане на учебни часове по литература.*

***Ключови думи:** мисловна карта, интерактивност, обучение, литература, седми клас, практически алгоритъм*

USE OF MIND MAPS IN CLASS VII LITERATURE TEACHING

Radostina V. Cholakova

***Summary:** This article discusses the problem of improving the motivation of students to participate in educational activities in order to increase their success. The question of interactivity in the learning process is raised. Emphasis is placed on the possibilities of mind maps to increase the effectiveness of teaching in literature classes in the seventh grade. The advantages of mind maps are indicated. A practical algorithm for the application of mind maps in the teaching of literature is given. Mind maps created by teachers and students for and during literature classes are presented.*

***Key words:** mind map, interactivity, education, literature, seventh grade, practical algorithm*

Въведение

За да бъдат успешни учениците и да намират удовлетворение в учебния процес, те се нуждаят от добра мотивация за активно включване в образователната дейност. Това може да се постигне чрез използването на интерактивни методи в обучението

Интерактивните методи се наричат още активни методи, интерактивни техники, стратегии, кооперативни форми на учене.

Обучението чрез използване на интерактивни техники дава повече възможности за взаимодействие между учителя и учениците. Учителят ръководи работата на учениците, но последните са поставени в ситуация сами да търсят решения и отговори, влизат в ролята на творци. По този начин учениците от обект на обучението се трансформират в негов субект. Има множество примери, които доказват, че с помощта на активните методи учениците успешно усвояват знания и умения, които прилагат в практиката.

Интерактивните методи учат подрастващите на критическо мислене, подпомагат личностното им развитие и способността им самостоятелно да вземат решения в живота.

Предимства на интерактивния метод *мисловни карти* в процеса на обучение

В съвременния информационен век възниква потребността от усъвършенстване на дейностите учене и преподаване и то така, че ученето да бъде съчетано с разбиране и да се приема като позитивен процес от учащите, а преподаването да бъде заинтригуващо, завладяващо, мотивиращо за обучаваните.

Мисловните карти са един възможен път за преобразуване на двете дейности в желаната посока.

З. Костова и Б. Радойновска смятат, че „изграждането на интелектуални карти активира мисленето, тъй като е свързано с назоваване, описване, сравняване, класификация, подреждане във времето и пространството, обясняване, построяване, моделиране, доказване, организиране, оценяване“ (Костова, Радойновска, 2008).

Според В. Гюрова и В. Божилова „при изработването на мозъчни карти няма правилни или неправилни модели, т. е. те могат да бъдат визуални изображения под формата на паяк-диаграми, спрей диаграми, стилизирани художествени образи като рибена кост, дърво, животни, растения и др. Изборът на модел на картата се определя от съдържанието на информацията, която ще се визуализира, от въображението и уменията на обучаваните за творческо представяне на текст чрез образи“ (Гюрова и к-в, 2006).

Многобройни проучвания, изследвания и наблюдения показват, че правилното и обмислено използване на мисловните карти в контекста на учене и преподаване, може значително да подобри резултатите от него. Мисловната карта може да стимулира, завиши и подбуди интереса на учениците за учене и успех. Това може да се демонстрира с техния завишен интерес и обвързаност към поставените им училищни задачи, засилва се тяхната заинтересованост и чувство за успешност при изпълняване на дадена задача.

Мисловните карти имат много предимства пред стандартното водене на бележки:

- Централната идея е по-ясна дефинирана;
- Относителното значение на всяка идея е ясно идентифицирано;
- По-важните идеи веднага се разпознават в центъра на мисловната карта;
- Връзките между ключовите идеи веднага могат да се идентифицират чрез ключовите думи, предизвиквайки асоциация на идеи и концепции и подобрявайки паметта;
- Обзорът на информация е ефективен и бърз;
- Структурата на една мисловна карта позволява лесно да се добавят други концепции;
- Всяка мисловна карта е уникално творение, което на свой ред помага за точно възпроизвеждане.

Създаване и използване на мисловни карти в обучението по литература в седми клас

Мисловните карти успешно могат да се използват в процеса на обучение по литература. Мисловната карта е подходяща при изучаването на различни по жанр творби – романи, разкази и др.

Практически алгоритъм за прилагане на мисловни карти в обучението по литература с фокус литературни текстове:

1. Прочитане на литературното произведение и информацията в учебника. Всеки ученик предварително трябва да се е подготвил, преди да започне работа върху мисловна карта. За целта е необходимо да се познава текста на творбата, по която ще се работи, както и да са запознати учениците с основните теми, герои, образи и мотиви, заложиени в

произведението. След това идва ред на творческата мисъл. Учениците имат свободата да синтезират информацията по начин, който ще им помогне най-лесно да я запомнят.

2. Подготовка за създаване на мисловната карта. Трябва да се реши въпросът как ще се създава картата – ръчно (чрез лист и моливи) или на компютър. В рамките на класната стая в часовете по литература мисловната карта най-често се създава по традиционен начин – на ръка. По време на обучение от разстояние или при изпълнение на домашна работа учениците могат да създават творенията си, като използват модерните компютърни технологии.

3. Създаване на мисловната карта. Тук се дават съвети за правилно съчетаване на текст, изображения и цветове. Например представяне на мрачните картини от текста или страховете, мъката и носталгията на героите с тъмни цветове: надеждата и вярата в дадено начинание – в светли краски и т.н. Цветовете спомагат по-лесното запаметяване на новата информация.

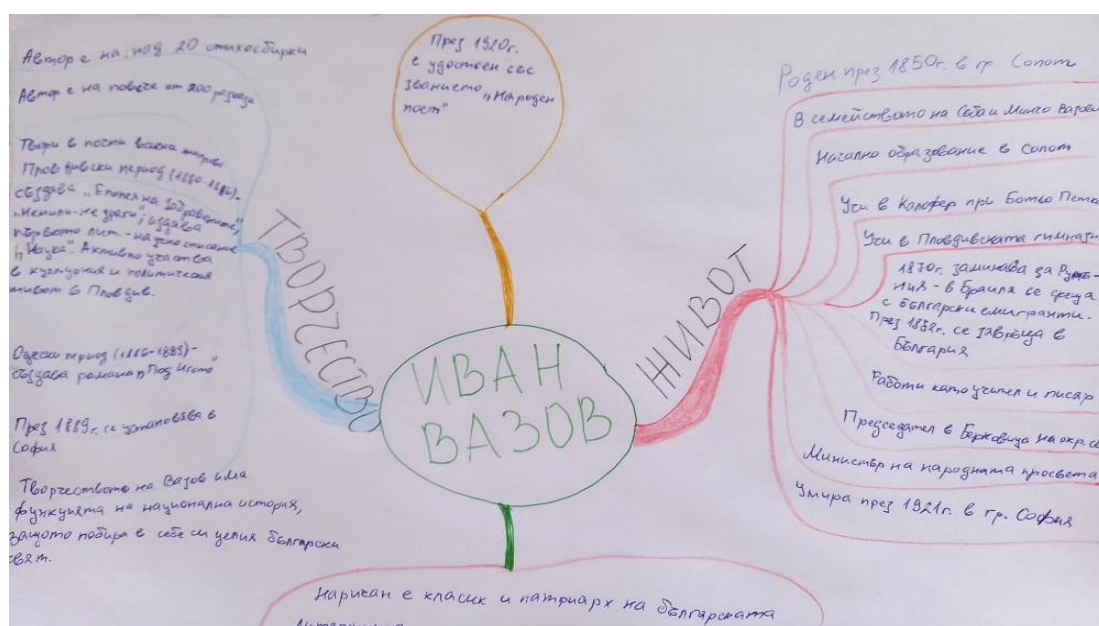
4. Обратна връзка. След като учениците са създали своите мисловни карти, те следва прецизно да бъдат проверени от учителя. Обратната връзка включва:

- анализ на начина, по който е представена информацията;
- анализ на визуалното оформление – цветове, снимки, изображения и др.;
- коментар на допуснатите грешки;
- препоръка за подобряване на мисловните карти.

При недостатъчно доброто познаване на метода в педагогическата практика могат да се открият някои проблеми: избор на неподходящ текст – прекалено голям или неясно структуриран; възлагане на задачата без информация за възможните графични модели на мозъчни карти; недостатъчно време за работа; избирателно представяне на модели поради недостиг на време; липса на необходимите материали за изработване на моделите; неясни инструкции.

Примери за мисловни карти, създадени и използвани за часовете по литература в седми клас

Мисловните карти могат да бъдат успешно използвани за представяне на биографията на даден творец, с която традиционно започва изучаването на заложените в учебната програма произведения. На фиг. 1 е показана мисловна карта върху биографията на Иван Вазов, изработена от седмокласник по време на учебен час.

Фиг. 1.

Мисловните карти успешно се прилагат за усвояване на компетентности, посочени в учебната програма по литература за седми клас. В област *Комуникативни компетентности* по отношение на очакваните знания, умения и отношения, които трябва да бъдат овладени е записано: Ученикът *създава в писмена форма кратък отговор на литературен въпрос с цел да обоснове разбирането си за поставения под въпрос текстов елемент*. За да придобие практически умения за създаване на такъв тип текстове, ученикът трябва да познава същността на този вид съчинение, неговата структура (основни композиционни части, които трябва да включва) и изисквания за създаване. Във връзка с темата „Отговор на литературен въпрос“ е създадена следващата мисловна карта. Тя е изработена от учителя с цел разясняване същността и структурата на отговора на литературен въпрос (фиг. 2). Показани са отделните стъпки (номерирани с арабски цифри), които трябва да се изминат при създаване на посочения тип съчинение.

Фиг. 2

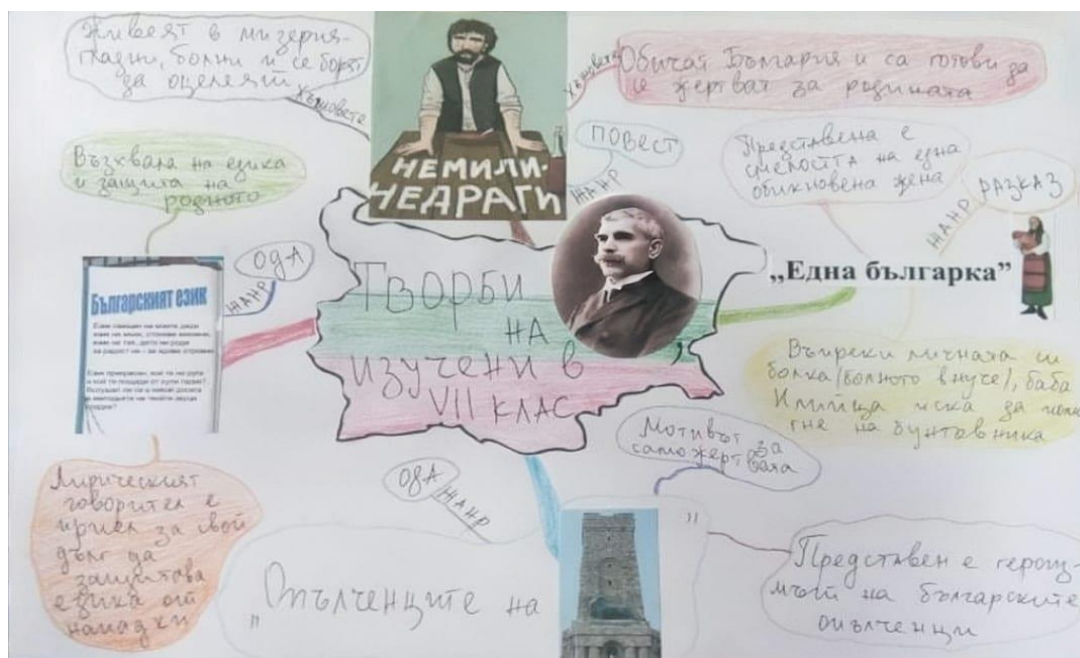
Използване на мисловните карти в часовете за преговор

В множество научни изследвания се подчертава, че когато определен материал не се преговаря достатъчно, се активира само краткосрочната, а не дългосрочната памет и по този начин знанията нито са трайни, нито са качествени. „Новата информация се съхранява най-напред в краткотрайната ви памет. Нужни са репетиции и упражнения, за да пренесете информацията в дълготрайната си памет... вие трябва да повторите едно действие най-малко пет пъти, преди информацията за него да се пренесе за постоянно в дълготрайната ви памет“ (Бюзан, 2010).

Използване на мисловните карти е широко застъпено в часовете за преговор. Една от най-силните им страни е, че позволява бързо и лесно да се преговори голям обем от информация, което ги прави много полезни в дните преди провеждане на контролни и класни работи. А в обучението в седми клас мисловните карти са незаменим помощник в подготовката за националното външното оценяване по български език и литература в края на учебната година.

В часовете по литература има много възможности да бъде преговорен материалът чрез мисловни карти. Може да бъде обобщена и преговорена информацията за дадено произведение, за изучените творби от един автор или да бъдат припомнени знанията за цял раздел от учебната програма. В седми клас преди предстоящ преговор върху

творчеството на Иван Вазов предварително учениците се разделени на екипи и им се поставят задачи, които трябва да бъдат изпълнени за преговорния урок. Един екип трябва да изработи мисловна карта, съдържаща основната информация за повестта „Немили-недраги“, а друг екип има за задача да изготви мисловна карта на тема „Творби на Иван Вазов, изучени в седми клас“. На фиг. 3 е представена мисловната карта за изучените творби на Иван Вазов.

Фиг. 3

Вижда се, че учениците са предпочели да изработят ръчно картата, като освен цветни моливи, е използвана и техниката на апликиране. Мисловната карта съдържа заглавията на художествените текстове (чрез текст или изображения) и жанровата им принадлежност. Записана е в синтезиран вид най-важната информация за всяко произведение.

Заклучение:

След всичко казано за мисловните карти, може да се направи извод за тяхната ефикасна приложимост в съвременното училищно обучение. Мисловните карти:

- доказано повишават ефективността на ученето и преподаването;
- разнообразяват урока и го правят по-интересен;
- дават ново измерение на поднасяне и възприемане на материала, в който участват повече сетива;
- правят управлението на класа по-лесно;
- насърчават самостоятелността в работата на ученика и той има повече контрол върху своето учене;
- подпомагат за по-бързото и ефективно справяне на учениците с домашните работи. Допринасят за по-добро качество, подреденост, разнообразие.
- помагат за синтезирането на голям обем от информация по една тема;
 - помагат, както за запаметяването, така и за припомнянето и използването на информацията след това.

„Децата имат огромен потенциал за концентрация и неуморна упоритост, когато проявяват страстен интерес към това, което правят. Уменията, които придобиват в интересувашите ги области, лесно се прехвърлят в други области“ (Гатоу, 2010).

Всичко изложено дотук ми дава основание да смятам, че активното включване на учениците в учебния процес чрез използване на мисловни карти води до засилване на интереса им към обучението и като следствие – до високи резултати. Нямам отговор дали тези методи носят универсални ползи за всички, но за мен и за моите учениците предимствата са очевидни.

Използвана литература:

Бюзан, Т. (2010). Твоят ум може всичко. София: Софтпрес.
Гатоу, Дж. (2010). Затыпяване: скритата цел на държавното образование. София: Изток-Запад.

Гюрова, В. и к-в (2006), Интерактивността в учебен процес (или за рибаря, рибките и риболова). София: Агенция ЕВРОПРЕС.

Десев, Л. (1999). Речник по психология. София: Булгарика.

Костова, З., Радойновска, Б. (2008). Конструктивизмът и структуриране на знанията с помощта на интелектуални карти, сп. Педагогика, 2008, №7, с. 25 – 48

Учебна програма по български език и литература за седми клас - компонент литература (общообразователна подготовка), достъпна в интернет на адрес: [https://mon.bg/bg/1690_file:///C:/Users/User/Downloads/UP_L_7kl%20\(6\).pdf](https://mon.bg/bg/1690_file:///C:/Users/User/Downloads/UP_L_7kl%20(6).pdf)

Учебник по литература за седми клас (авторски колектив: К. Протохристова, С. Черпокова, А. Странджева, Н. Даскалов, Е. Петкова) (2018). София: Анубис.